

Η μετανάστευση ως έγκλημα: με αφορμή τη δίκη για την εξέγερση στην Αμυγδαλέζα

Αλέξανδρος Κωνσταντίνου

Τη Δευτέρα 3 Νοεμβρίου ξεκινάει η δίκη των 65 μεταναστών που συνελήφθησαν το καλοκαίρι του 2013 κατά την εξέγερση στο κέντρο κράτησης της Αμυγδαλέζας. Η δίκη αυτή, υπενθυμίζει την πραγματικότητα της κράτησης χιλιάδων ανθρώπων σήμερα στην Ελλάδα. Με αφορμή τη δίκη αυτή αξίζει να επισημάνουμε ορισμένες κρίσιμες πτυχές της κράτησης μεταναστών και αιτούντων άσυλο στην Ελλάδα:

Η διοικητική κράτηση αποτελεί μια εξαίρεση από τις θεμελιώδεις εγγυήσεις του κράτους δικαίου, υπό την έννοια ότι ένα στερητικό της ελευθερίας μέτρο επιβάλλεται χωρίς απόφαση δικαστηρίου αλλά στο πλαίσιο της διακριτικής ευχέρειας της διοίκησης. Αν και φαίνεται αυτονόητα αρνητική η απάντηση στο ερώτημα κατά πόσο μπορεί ένας άνθρωπος να στερηθεί την ελευθερία του χωρίς να έχει διαπράξει κάποιο αδίκημα και ένα δικαστήριο να έχει αποφασίσει για αυτό, η κράτηση μεταναστών και αιτούντων άσυλο, αποτελεί την εξαίρεση που επιβεβαιώνει τον κανόνα, μια εξαίρεση που αφορά ωστόσο χιλιάδες ανθρώπους.

Η επιχείρηση «Ξένιος Δίας» και οι πρακτικές που τίθενται σε ισχύ ιδίως από το δεύτερο μισό του 2012, συνιστούν μια τομή σε ό,τι αφορά την εφαρμογή του μέτρου της κράτησης. Τομή η οποία συνίσταται στον δραματική αύξηση της χωρητικότητας των κέντρων κράτησης και συνακολούθως την επιβολή του μέτρου με τρόπο συστηματικό, γενικευμένο και για εξαιρετικά παρατεταμένο χρονικό διάστημα. Σύμφωνα με την διακηρυγμένη θέση των ελληνικών αρχών «κάθε μετανάστης ο οποίος δεν υπάγεται σε καθεστώς διεθνούς προστασίας θα συλλαμβάνεται, κρατείται και επιστρέφεται¹». Η ίδια δε η επιχείρηση-σκούπα «Ξένιος Δίας», συνιστά καθαυτή «ρατσιστική αστυνομική πρακτική», κατά τον χαρακτηρισμό του Συμβουλίου της Ευρώπης. Ειδική έκθεση του Συνηγόρου του Πολίτη τεκμηριώνει τον χαρακτήρα της επιχείρησης, επισημαίνοντας ότι «η μαζική προσαγωγή μεταναστών κατά τις επιχειρήσεις του «Ξένιου Δία» αποτελεί πλέον γενικευμένο μέσο καταστολής, όχι συγκεκριμένου δράστη ή υπόπτου για τέλεση αδικήματος αλλά κατά παντός αλλοδαπού, αναγνωρίσιμου από την προφορά, το χρώμα ή τα χαρακτηριστικά του²».

Τα τελευταία χρόνια, η πρακτική εφαρμογή του μέτρου καταδεικνύει μια συστηματική αύξηση των χρονικών ορίων της κράτησης, η οποία συμπίπτει χρονικά με την αύξηση του δημοσίως εκφερόμενου μισαλλόδοξου λόγου. Από τους έξι μήνες στους δώδεκα μήνες τον Αύγουστο του 2012, και στη συνέχεια στους δεκαοχτώ μήνες ένα χρόνο αργότερα (Αύγουστος 2013). Σε κάθε δε περίπτωση με την υπ' αριθμ. 44/2014 Γνωμοδότηση του ΝΣΚ καταργήθηκε κάθε χρονικός περιορισμός στην κράτηση μεταναστών με αποτέλεσμα αυτή πλέον να μπορεί να επιβληθεί για αόριστο χρονικό διάστημα. Για να έχουμε ένα μέτρο σύγκρισης, δεκαοχτάμηνη στέρηση της ελευθερίας για ανθρώπους που δεν έχουν καταδικαστεί για κανένα αδίκημα, προβλέπεται από το Σύνταγμα αποκλειστικά και υπό προϋποθέσεις για τους κατηγορούμενους για την τέλεση σοβαρών κακουργημάτων, ενώ επιπλέον στην περίπτωση των μεταναστών κρατουμένων, η κράτηση τους εκφεύγει του

εγγυητικού πλαισίου του Ποινικού Δικαίου.

Στην Ελλάδα το μέτρο της κράτησης έχει έντονα τιμωρητικά χαρακτηριστικά και χρησιμοποιείται ως εργαλείο άσκησης μεταναστευτικής πολιτικής. Υπό αυτήν την έννοια τα μέτρα επιβάλλεται στους μετανάστες και αιτούντες άσυλο, μεταξύ άλλων προς παραδειγματισμό ή με τα λόγια του Action Plan των ελληνικών αρχών για τη Διαχείριση του Ασύλου και της Μετανάστευσης (2013), προκειμένου «να στείλει ένα ισχυρό μήνυμα στους υπηκόους τρίτων χωρών που επιθυμούν να εισέλθουν παράνομα στην Ελλάδα³».

Είναι ευρέως γνωστό ότι οι συνθήκες κράτησης που επικρατούν στα κέντρα κράτησης και τα αστυνομικά κρατητήρια συνιστούν απάνθρωπη και ταπεινωτική μεταχείριση. Οι αναφορές της τελευταίας Έκθεσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων (CPT) σχετικά με τις συνθήκες κράτησης μεταναστών και αιτούντων άσυλο και περιστατικά αστυνομικής βίας εντός των κέντρων κράτησης, συμπληρώνουν την εικόνα. Στο σχετικό σημείο της Έκθεσης για το κέντρο κράτησης της Αμυγδαλέζας, αναφέρεται «ορισμένοι κρατούμενοι στο προαναχωρησιακό κέντρο Αμυγδαλέζας ισχυρίστηκαν ότι δέχτηκαν χαστούκια, κλοτσιές και χτυπήματα από πτυσσόμενο γκλοπ είτε διότι παραπονέθηκαν, είτε επειδή είχαν προβεί σε πράξεις αυτοτραυματισμού. Επιπλέον, ένας αριθμός κρατουμένων ισχυρίστηκε ότι δέθηκαν με χειροπέδες στον φράκτη καθ' όλη τη διάρκεια της νύχτας από το προσωπικό, ως τιμωρία. Μια ιδιαιτέρως σημαντική αναφορά κακομεταχείρισης αναφέρθηκε στην αντιπροσωπεία. Ένας κρατούμενος ισχυρίστηκε ότι στις αρχές Μαρτίου 2013, επιστρέφοντας από τοπικό νοσοκομείο αφού είχε τραυματίσει τον εαυτό του με γυαλιά, δέθηκε με χειροπέδες από τους καρπούς στον φράκτη του περιβόλου και παρέμεινε εκεί όλη την ημέρα, καθήμενος σε μία καρέκλα. Κατά τα φαινόμενα, το ένα χέρι ήταν λυτό προκειμένου να φάει ένα γεύμα και του παρασχέθηκε μια κουβέρτα από τους κρατούμενους το βράδυ όταν έπεσε η θερμοκρασία. Άλλοι κρατούμενοι σε ξεχωριστές συνεντεύξεις ανέφεραν στην αντιπροσωπεία ότι είχαν δει αυτό το άτομο δεμένο με χειροπέδες στον φράκτη⁴».

Η κράτηση έκτος από μια πρακτική που συνδέεται με σοβαρές παραβιάσεις δικαιωμάτων του ανθρώπου είναι και μια πρακτική εξαιρετικά πολυδάπανη⁵, αποδεικνύοντας προφανώς ότι η περικοπή του κοινωνικού κράτους για λόγους οικονομίας, συμβαδίζει χωρίς πρόβλημα με τη δέσμευση δημόσιων πόρων για την ενίσχυση πολιτικών καταστολής.

Τον Οκτώβριο του 2012 ένα ελληνικό δικαστήριο αποφάσισε την αθώωση 17 μεταναστών οι οποίοι είχαν αποδράσει από τα κρατητήρια του λιμενικού στην Ηγουμενίτσα, θεωρώντας ότι απέδρασαν προκειμένου να αποτρέψουν «σοβαρό και αναπότρεπτο με άλλα μέσα κίνδυνο που απειλούσε την υγεία τους» εξαιτίας των συνθηκών κράτησης τους⁶. Δεν μπορούμε να γνωρίζουμε αν το δικαστήριο για την εξέγερση στην Αμυγδαλέζα θα κινηθεί στην ίδια κατεύθυνση. Είναι άλλωστε πολύ πρόσφατη η αρχειοθέτηση της υπόθεσης της Μανωλάδας, που οδήγησε στην αθώωση των βασικών κατηγορούμενων. Γνωρίζουμε ωστόσο ότι σήμερα στην Ελλάδα χιλιάδες άνθρωποι στερούνται την ελευθερία τους, για τον μόνο λόγο ότι προσπάθησαν να ζήσουν στην Ευρώπη ή «απλώς» αναγκάστηκαν να βρεθούν εδώ για να σώσουν τη ζωή τους. Γνωρίζουμε τέλος, και έχει πολλαπλώς τεκμηριωθεί, ότι οι ασκούμενες πολιτικές στην Ελλάδα του μνημονίου δεν μεταφέρουν μόνο το βάρος της κρίσης στους πιο φτωχούς και αδύναμους αλλά ταυτόχρονα στοχεύουν τα ίδια τα δικαιώματα και πλήττουν τη δημοκρατία. Η υιοθέτηση των πιο σκληρών αντιμεταναστευτικών πολιτικών, μια πτυχή της οποίας είναι και η γενίκευση του μέτρου της κράτησης, αποτελεί ένα από τα κομμάτια του παζλ αυτής της υποχώρησης των δικαιωμάτων και της δημοκρατίας.

1 DH-DD(2013), 711revE, 29 octobre 2013, 1179, DH meeting (24-26 September 2013) - Communication from Greece (additional information) concerning the case of M.S.S. against Belgium and Greece (Application No. 30696/09) - Information made available under Rule 8.2.a of the Rules of the Committee of Ministers for the supervision of the execution of judgments and of the terms of friendly settlements (105 pages), σ. 53.

2 Συνήγορος του Πολίτη, «Το φαινόμενο της ρατσιστικής βίας στην Ελλάδα και η αντιμετώπιση του», Σεπτέμβριος 2013, σ. 36.

3 DH-DD(2013), όπ.π.

4 Council of Europe: Committee for the Prevention of Torture, Report to the Greek Government on the visit to Greece carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 4 to 16 April 2013, 16 October 2014, CPT/Inf (2014) 26, §64.

5 ενδεικτικά το κόστος εγκατάστασης του κέντρου κράτησης της Αμυγδαλέζας υπολογίζεται σε τρία εκ. ευρώ και τα λειτουργικά έξοδα στα 10 εκ. ευρώ/χρόνο, βλ. DH-DD(2013), όπ.π. σ. 53 επ; Triandafyllidou, Angeli, «Is the indiscriminate detention of irregular migrants a cost-effective policy tool? A case-study of the Amygdaleza Pre-Removal Center», MIDAS policy brief, 2014.

6 682/2012 ΜονΠλ Ηγουμενίτσας.